

'אבל אילן העומד בתוך עיבורה של עיר, אפילו למעלה מעשרה הרי זה עירוב, דמתא כמאן דמליא דמיא'. קל הוא שהקלו חכמים לענין עירוב בדבר זה שנחשיב העיר כמלאה, וכאילו הוא ועירובו במקום אחד והיה יכול ליטלו ולהביאו אצלו [והרי גם בפועל יכול לעלות ולאכלו במקומו]. ואף על פי שעבורה של עיר אינו מוקף מחיצות, מכל מקום כיון שהוא נידון כעיר, הריהו כאילו נמצא תוך מחיצותיה, וכאילו המחיצות הן דופן עקומה המתעקמות עד עיבורה של עיר (עפ"י ריטב"א).

'באילן הנוטה חוץ לארבע אמות עסקינן ונתכוין לשבות בעיקרו...'. הקשו ראשונים, הלא רוצה שעירובו יקנה לו [ואינו מערב ברגליו] והרי עירובו מרוחק ממקום שביתתו יתר על ד' אמות, וכאילו עירובו מונח בביתו, כי מה לי רחוק חמש אמות מה לי אלף אמה? יש מי שכתב שכאן שונה, שהאילן עושה הכל במקום אחד (כן כתב הריטב"א בדעת רש"י). והרשב"א דחה סברא זו, שהרי לא נתכוין לשבות באילן עצמו אלא תחתיו בעיקרו (ועוד הקשה מהמשך הסוגיא). ותרצו ראשונים שמדובר כשהעירוב אינו מרוחק שמונה אמות אלא פחות, באופן שיכול להביאו לתוך מקום שביתתו על ידי טלטול פחות מד' אמות שאין בו איסור כלל, או ע"י פשיטת ידו ונטיית הכלכלה, ובאופן זה מועיל העירוב כאילו הוא במקומו ממש (ערשב"א בחדושיו כאן ולהלן לג: ובעבוה"ק ובמ"מ עירובין ו,ה, ר"ן וריטב"א ותורי"ד – סגנונות חלוקים).

דף לג

'ומאי למעלה ומאי למטה...'. בעל המאור הקשה על פרש"י כמה קושיות (וע' כתוב שם' להאב"ד ותו"ח ביישוב הקושיות), ופירש בדרך אחרת; בין שהעירוב למעלה ובין כשהוא למטה, כיון שהוא חוץ לד' אמות הלא אינו יכול להביאו למקום שביתתו שהוא עיקר האילן אלא במעביר ד' אמות ברשות הרבים. ומתריך 'דהדר זקיף' – כי כשנופו של האילן רך ונוטה על הארץ פחות מ' טפחים במשך ד' אמות, מצוי הדבר שייזקף ברוח מצויה, ועל ידי כן בא אצלו העירוב מחוץ לארבע אמות לתוך ארבע, אבל כשנופו של האילן גבוה עשרה הוא חזק וקשה ואינו מצוי שייזקף ברוח מצויה.

'כשרבים מכתפין עליו'. הרשב"א האריך להוכיח [דלא כרש"י ותוס'] שאם מעביר העירוב ממקומו דרך אותו מקום באילן שהרבים מכתפים עליו לא יהא חייב, ומכל מקום ישנם איסורי 'שבות' האסורים אפילו בין השמשות מפני שהם קרובים לאיסור תורה (ע' גם בתוס' לד.), הלכך אין עירובו עירוב אפילו לרבי (וע' בריטב"א פירושים נוספים).

'למטה מעשרה טפחים עירובו עירוב ואסור ליטלו'. כמה ראשונים מפרשים [דלא כפרש"י] 'אסור ליטולו' – בין השמשות, ואעפ"כ עירובו עירוב כי אומרים 'דואים' כאילו הוא מותר. לדעה זו לא התיר רבי לעשות מעשה בשבות דרבנן בין השמשות [מלבד שלשה דברים המפורטים במשנה בשבת (לד); תיקון דמאי, הטמנת חמין ועירובי חצרות], אלא שלגבי עירוב הקלו לדונו כאילו יכול לעשות כן, כדי שלא לפסול עירובו בכך (כן פירש הראב"ד, מובא ברשב"א ובריטב"א).

נראה לבאר טעמה של שיטה זו; הואיל ובין השמשות ספק הוא, אין שם איסור מצד גזרת חכמים עצמה, שלא גזרו בין השמשות, אלא שמ"מ אסור לעשות מעשה משום החשש עצמו שיפגע באיסור תורה, הגם שהדבר עצמו מותר – הלכך נטילת העירוב

בעצמה מותרת ודאי אלא שלמעשה אין יכול לעשות כן שמא יתלוש ענף, וכאילו יש לו מפריע חיצוני בדרכו. ועל כן נחשב הדבר 'ראוי' בעצם מפני שאינו אלא חשש רחוק [ואינו דומה לראש קנה שיש חשש קרוב שמא יקטום כדלהלן לד: וברש"י. וכן לא לנתנו בראש מגדל ואבד המפתח, ע"ש]. וע"ע במבואר לעיל (לא). לענין דמאי, שבאיסור שאינו בעצם אפשר שנחשב הדבר 'ראוי' (וע"ע לעיל לב: ולהלן לו.).

ולפי"ז מובן מה שפירש הראב"ד קושית הגמרא לחכמים 'לימא קסברי רבנן צדדין אסורין' שהכוונה על בין השמשות, שאף האוסר צדי האילן לא מצינו שאסר ביהש"מ. ותמוה מאי שנא משאר איסורי שבות האסורים גם בין השמשות, ומנין פשוט לגמרא שאיסור זה שונה, עד שמקשה משום כך – אך בצדי אילן אין חשש פגיעה באיסור תורה אלא כעין הרחקה משימוש באילן עצמו, הלכך פשוט לגמרא שבין השמשות מותר בצדי אילן. והולך הראב"ד לשיטתו בשני המקומות.

ומיושב בזה מה שתמהו על הראב"ד מהסוגיא בשבת קנה. שמבואר בבבב"א ד'נעץ יתד באילן' שאיסור צדדים אמור אף בין השמשות, ומה מתמה כאן בגמרא – אך שם הלא מוכח שסובר אותו תנא שאף לענין עירוב נחשב הדבר 'אינו ראוי', וא"כ לפי סברתו אכן גם צדדים בכלל איסור זה, שהרי כפי המבואר כל הטעם ששונה איסור צדדים היינו רק בהנחה שלענין עירוב דבר האסור משום שבות נחשב 'ראוי'.

(ע"ב) 'סבר לה כרבי מאיר דאמר חוקקין להשלים'. ואף על פי שחוקקים להשלים ונחשב מקום רחב ארבעה, אין זו רשות היחיד גמורה; רש"י פירש משום שאין בתחתית האילן רוחב ארבעה, רק בראשו בצירוף הכלכלה [ודלא כרבי יוסי יהודה דלהלן]. ור"ח פירש (כפי שביאר הריטב"א. וע' בלשון הרשב"א) שרק לענין דינים דרבנן סובר רבי חוקקים להשלים, כגון להחשב מקום חשוב ארבעה להנחת עירוב, אבל לא לעשותו רשות היחיד מדאורייתא.

א. נראה שאין מכאן ראייה לענין 'חוקקין להשלים' האמור במזוזה (לעיל יא:); וכד' שאינו אלא מדרבנן [ופשט הבבב"א שם משמע שמדאורייתא הוא לר"מ, דומיא דשז"ן שאם יש בגגליה עשרה שהיא חייבת מדאורייתא] – שי"ל דוקא כאן שהכלכלה והאילן שני דברים, אבל בדבר אחד חוקקים מדאורייתא.

ב. לפרש"י ותוס' הסיפא מדברת גם כשיש בראשו של אילן ארבעה אלא שבתחתיתו אין ארבעה [ולתוס' – שלשה], ושאמרו 'דלית ביה ארבעה' היינו בכל גובהו. אבל לפר"ח אפשר שאם בראשו יש ארבעה, הריהו רה"י דאורייתא והכלכלה 'חורי רה"י' ומה טעם עירובו עירוב – ע"כ משום שבראש האילן אין ארבעה.

ז'סבר לה כרבי יהודה דאמר בעיגן עירוב על גבי מקום ארבעה וליכא...' ודוקא למעלה מעשרה, אבל למטה מעשרה אין צריך מקום ארבעה כדלקמן. ואם תאמר אם כן מדוע הוצרך רבינא להעמיד הרישא בשיש ארבעה באילן בשונה מהסיפא, נאמר שגם ברישא אין באילן רוחב ארבעה ולפיכך למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב מפני שצריך מקום ארבעה, ואילו למטה מעשרה עירובו עירוב לפי שאין צריך ארבעה.

ויש לומר שמשמע לגמרא שמה שאמר רבי 'למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב' אינו משום חסרון מקום ד' אלא מפני איסור טלטול שבת, בדומה לדברי חכמים שאמרו אסור ליטלו (ריטב"א ותור"פ בשם הר"מ בר שניאור ז"ל). גם מסתמא 'נתנו באילן' שבבב"א ד'נתנו באילן' דמתניתין שמדובר באילן רחב ארבעה, שכן משמע מכל דברי המשנה לענין בור וקנה, שאין חסרון מקום ד' אלא משום שהוא במקום אחד ועירובו במקום אחר (תורת חיים).

אמנם לפי האמת דברי הרישא אמורים בין בשיש באילן ארבעה בין בשאין בו. ויתכן שמה שאמר רבינא 'רישא דאית ביה ארבעה' היינו אף בדאית ביה.